

Gramatiko naskiĝas el tekstaro

Liu Haitao recenzas verkon de Christopher Gledhill¹

Ni jam havas nemalmultajn gramatikojn pri Esperanto, ekde la 16-regula gramatiko de Zamenhof ĝis la ampleksega PAG (Kalocsay & Waringhien 1985). Ni ankaŭ nemalfacile trovas multajn diskutojn pri specialaj punktoj de la Esperanta gramatiko, precipe de la vortanalizo. La aŭtoroj de tiuj materialoj kutime estas esperantistaj lingvistoj, aŭ pli precize esperantologoj. Tiuj verkoj ĝenerale estas verkitaj en Esperanto, ĉar normale ili celas al la lingvouzantoj, t. e. esperantistoj, same kiel angla gramatiko al angleparolantoj. Se ni konsideras ke Esperanto estas la sola homara lingvo naskiĝinta el planlingvaj projektoj, kiuj nombras ĉirkaŭ 1000 ekde la 2-a jarcento ĝis hodiaŭ (Blanke 1985), ni devas konkludi ke Esperanto rajtas vivi same kiel etnaj lingvoj. Ĝi ankaŭ devas esti priskribata de lingvistoj per tradiciaj kaj modernaj metodoj, kiel ili faras pri etnaj lingvoj.

Dum la lastaj jaroj korpusa lingvistiko (*Corpus Linguistics*) ege evoluis kun la disvastiĝo de komputiloj, per kiuj lingvisto nun povas pli precize, objekte kaj kvante priskribi la lingvon ol en antaŭaj epokoj. “Esperanto estas vera lingvo” (Szerdahelyi 1976); tamen tion oni deklaras nesufiĉa. Se la korpusbazita gramatiko estas pli taŭga kaj objektiva priskribo de etnaj lingvoj, tiam eble ni uzu tiun metodon kaj teknikon ankaŭ pri Esperanto. La recenzata libro estas la unua provo priskribi la tutan lingvon per moderna metodo kaj profesia programaro kaj statistiko.

La aŭtoro estas profesia lingvisto. Li doktoriĝis pri korpusa lingvistiko kaj specialiĝas pri sistema (funkcia) gramatiko kaj teksta analizo. La libro aperis kiel la 190-a volumo en la serio “Languages of the World/Materials”, kiu celas al priskribo de minorataj lingvoj en la mondo. Laŭ la lingva ekologio la priskribo de minorataj lingvoj estas grava ne nur por lingvistoj, sed ankaŭ por la evoluado de la homaro mem. Tial la libro liveras eblecon al lingvistoj, kiuj per ĝi kapablos kompari Esperanton kun aliaj lingvoj per normalaj rimedoj kaj la metodo jam uzita en la serio.

En la enkonduko la aŭtoro indikas “This book aims to provide a linguistic guide for scholars who are unfamiliar with the Esperanto language” (p. 2). Tiel la celata legantaro estas lingvistoj kiuj ne konas Esperanton. Ni jam havis aliajn verkojn pri Esperanto, verkitajn de esperantologoj-lingvistoj, ekzemple Wells (1989) kaj Janton (1989). Tamen la recenzata verko havas celon iom diferencon de ili: ĝi emfazas la ĉefajn trajtojn lingvistikajn de Esperanto por legantaro de lingvistoj. Ni ankaŭ havas kelkajn studojn pri Esperanto kiuj uzas la statistikan metodon, ekzemple vortoftecan esploron (Tišljár 1982, Dietze 1989). Tamen ni ne havas kompletan gramatikon bazitan sur tekstaro, kiu povas doni “immediate access to the most salient characteristics of the language” (p. 2). En la antaŭparolo de la dua eldono la aŭtoro klarigas la

¹Christopher Gledhill. *The Grammar of Esperanto. A corpus-based description*. München: Lincom Europa. (Unua eldono 1998, 100 pp.; dua eldono 2000, 151 pp.)

celojn de sia libro: “At different stages, this book attempts to find a response to the following questions: Is Esperanto a real language? Which linguistic features are unique to Esperanto? Is Esperanto a Latin-based language, or some other category? Does Esperanto evolve, and does this correspond to natural language development?” Sendube, se la libro povas respondi eĉ nur iom al la starigitaj demandoj, ĝi estos signifa kaj valora por la scienca kompreno de Esperanto. Tamen, ĉu la studo de Esperanto estas utila al lingvistiko? Ankaŭ pri tio la aŭtoro faras klaran eldiron: “As a social movement and an invented language system, Esperanto offers the opportunity to explore in a new light such issues as learner motivation, group identity and the formation of norms and standards in language. For the grammarian, Esperanto offers the chance to observe the evolution of morphology and syntax in a relatively unregulated and highly innovative environment.” (*Foreword* de la dua eldono.) Kvankam ni iam vidis similan opinion pri la graveco de Esperanto por la lingvistiko (Duliĉenko 1997, Liu 1997), tiu opinio, kiu nun aperas en libro celanta lingvistojn, estas bonvena.

Ĉu la korpusa metodo havas apartan signifon por planlingvoj? La aŭtoro jesas: “Researchers of planned or artificial languages such as Esperanto are concerned with the extent to which usage may deviate from the original plan, or where innovation may have taken the language in a new direction. The corpus allows the descriptive linguist to systematically address some of these questions.” (Paĝo 2.) Por bone kaj objektivite respondi la demandojn pri la evoluado de planlingvo, la korpusa metodo estas pli taŭga ol la tradiciaj, ĉar en ampleksega tekstaro la komputilo povas pli rapide ol homo trovi la bezonataĵojn. Surbaze de komputile eltrovitaj lingvaj faktoj la lingvisto povas pli sisteme kaj kvante esplori kaj priskribi la lingvon.

Kvankam la subtitolo de la libro elmontras la gramatikon bazitan sur la korpuso, la aŭtoro bone kaj multe uzas la ekzistantajn materialojn pri la lingvo; en la referenca parto oni trovas la ĉefajn verkojn eldonitajn en la angla, germana, franca kaj Esperanto. La aŭtoro ankaŭ sekvigas multajn konkludojn el la tradiciaj studoj. Pli precize, li aldonas al la tradicia gramatiko novajn informojn, kiuj venas el la korpusa analizo. Pere de donitaĵoj el la tekstaro ni nun povas kvante kaj ekzakte observi iujn delonge debatatajn problemojn en la lingvo.

La dua eldono estas pli ampleksa ol la unua.² Kiuj estas la diferencoj? La strukturoj de la du eldonoj ne estas tre malsamaj. En la dua eldono la aŭtoro pli profunde detaligas kaj precizigas kelkajn demandojn ol en la unua eldono. Se ni atentigas aldonitajn titolojn en la bibliografio, ni eble komprenas la ŝanĝon. Ĉefe ni vidas Duliĉenko (1990), Hagège (1985), Lins (1988), Lo Jacomo (1981) k.t.p. Ŝajnas al mi ke la aŭtoro atentigas la atingojn el ĝenerala interlingvistika rondo pli ol en la antaŭa eldono.

La artikoloj cititaj de Green kaj Versteegh fariĝas la bazo por ampleksigi la temon pri planlingvoj kaj kreolaj lingvoj. Por demonstri al la legantoj la bazajn atingojn de la korpusa lingvistiko kompare kun sia analizo pri Esperanto, la aŭtoro citas kelkfoje en la dua eldono el la klasika verko de Sinclair (1991). Ekzemple, en la antaŭparolo la aŭtoro diras: “One point raised by reviewers of the first edition, is that the corpus

²La recenzo pritraktas ambaŭ eldonojn; paĝnombro sen plua indiko de citita teksto referencas al la unua eldono, dum citaĵoj el la dua estas markitaj per la vortoj “dua eldono”.

seems to throw up unusual examples. Most corpus analysts see this as an advantage, in that traditional accounts tend to focus on invented examples which themselves are unlikely to occur in running text and which are usually contrived to the extent that they often miss other more underlying patterns of phraseology.” (La dua eldono, p. 2–3.) La frazoj estas atentindaj, ĉar esence korpusa lingvistiko statistike eltiras lingvajn regulojn el vera lingva tekstaro. Ĝi ne similas al la tradicia metodo, en kiu multaj ekzemploj estas kreitaj de la lingvistoj mem por elmontri fenomenojn de la lingvo. En la korpusa metodo lingvistoj nur objekte analizas la lingvaĵojn kreitajn de lingvouzantoj en la praktiko.

La grandeco de la korpuso uzata de la aŭtoro estas 312 130 vortoj en la unua kaj 1 563 500 en la dua eldono – kompare kun nuntempaj etnolingvaj korpusoj tio estas tre malgranda. Strikte dirite la uzita korpuso estas nur “specimena” korpuso. Tamen, ĝi estas multe pli granda ol antaŭaj esperantaj tekstaroj, kiujn uzis Tišljar (1982, 24 280 vortoj) kaj Dietze (1989, 31 699 vortoj). La tekstaro kovras multajn stiltipojn, de gazetaj artikoloj ĝis poemoj de Zamenhof. En la korpuso estas ankaŭ inkluditaj kelkaj tradukoj, kiujn oni kutime ellasas en etnolingva korpuso. Se konsideri ke tradukoj havas specialan lokon en la evoluado de Esperanto, estas necese havigi ilin al la korpuso. Atentindas ke en la tekstaro pli ol kvarono de la materialoj fontas el *Soveta Esperantisto*. Tio certe influas la rezulton de la vorta statistiko kaj la teksta analizo. En la apendico 4 la aŭtoro komparas la subkorpuson el *Soveta Esperantisto* kaj la ĝeneralan korpuson, donante la vortodistribuon de la du tekstaroj. La komparo prezentas al ni stilan malsamecon inter la Soveta kaj aliregiona lingvaj uzadoj. La rezulto eble montras influon de sociolingvistikaj faktoroj en la evoluado de la planlingvo. Ni ankaŭ observas ke la aŭtoro ŝajne ankoraŭ uzas la statistikajn rezultojn de la unua eldono, kvankam tiuj de la dua eldono baziĝas sur pli granda korpuso ol la unua. Eble la rezultoj bazitaj sur la du korpusoj similas, kaj la aŭtoro opiniis nenecese ŝanĝi la jam listigitajn donitaĵojn.

La aŭtoro komencas sian libron je *Background*, kiu konsistas el tri partoj: *Historical development*, *Sociolinguistic status* kaj *The “sixteen rules”*. Laŭ la aŭtoro: “A planned language is a project to develop a new language on the basis of existing natural languages, and whose aim is to create an international medium of communication” (p. 3). Tiu difino estas pli malvasta ol tiu ĝenerale akceptata de interlingvistoj (Blanke 1985); verŝajne ĝi nur kovras la projektojn *a posteriori*. Koncerne la projektojn *a priori*, la aŭtoro preferas nomi ilin “universal languages” kaj ne planlingvoj. Tia nomado oftas ekster interlingvistiko, precipe en anglalingvaj dokumentoj. Tamen la aŭtoro klare distingas tiujn du tipojn de planlingvoj kaj donas detalajn difinojn al la terminoj *a priori* kaj *a posteriori* (p. 19). Pri la nombro de planlingvoj la aŭtoro citas el Janton (1989), ne el pli fidindaj fontoj kiel Duliĉenko (1990), kiu preskaŭ duobligas la nombron de Janton. En la bibliografio de la dua eldono mi povas vidi referencon al Duliĉenko (1990), kiu tamen ne estas menciita en la teksto mem.

Por klarigi kial Esperanto povas elstari antaŭ multaj konkurantoj la aŭtoro mencias unu el multaj faktoroj: “Compared to their systems, Esperanto’s consistent morphology was attractive to learners because it reduced the number of words needed to understand and produce a new text” (p. 3). La aŭtoro opinias ke ankaŭ la personeco de Zamenhof kontribuis al la sukceso de Esperanto.

En la parto *Sociolinguistic status* la aŭtoro resumas la lingvan staton de Esperanto en sociolingvistiko. Li citas multajn vidpunktojn el aliaj verkoj. Tamen, bedaŭrinde, ni ne povas vidi iujn verkojn kiuj eble estas pli aŭtoritataj pri la temoj ol la listigitaj verkoj, ekzemple la biografion de Boulton pri Zamenhof (1960), la historion pri persekutoj de Esperanto (Lins 1988), k.t.p. Komprenoble ni devas kompreni ke la libro ĉefe temas pri gramatiko kaj ne estas dediĉita al sociolingvistika studo. Lins (1988) trovis sian lokon en la dua eldono.

En sia evoluado 100-jara Esperanto ne dialektiĝis: la nunaj uzantoj skribas kaj parolas la lingvon en maniero simila al la uzo de la Zamenhofa epoko. Se Esperanto jam estas viva lingvo kiel uzataj etnolingvoj, kial ĝi ne dispartiĝas en dialektojn? Kio funkcias kiel protektantaj faktoroj? Ĉu 100-jara historio ankoraŭ estas tro mallonga por taksi la evoluadon de la lingvo laŭ la diro de F. de Saussure (1916:111)? Al tiuj demandoj la aŭtoro iom respondas. Li konsideras la rolon de la Akademio de Esperanto en tiu tereno; tamen li kredas ke la diversaj nacilingvaj vortaroj kaj lernomaterialoj ankaŭ estas tre influaj al la evoluado kaj integreco de la lingvo. En la dua eldono li mencias la funkcion de la Fundamento kiel unuigilo de la lingvo. Ni havas bonajn studojn pri la temo, kiel Lo Jacomo (1981) kaj Philippe (1991a). La aŭtoro ne mencias tiujn du elstarajn librojn en la koncerna parto de la unua eldono. Same kiel Lins (1988), Lo Jacomo (1981) havas sian lokon en la dua eldono.

En la unua parto, *Phonetics and phonology*, la aŭtoro atentigas la uzadon de la litero *x* en retroŝto. Per korpusa analizo la verko donas al ni la kvantan distribuon de sonoj (aŭ de literoj) en Esperanto. En 100 000-vorta subkorpuso la plej ofte vidataj literoj estas *a*, *d*, *e*, *k*, *l*, *s*, kiuj ĉiuj aperas pli ol 20 000 fojojn. La statistiko ankaŭ konfirmas ke la sono *h* ankoraŭ vivas, kvankam ĝi proksimiĝas al morto: ĝi aperas nur 28 fojojn. Aliaj ĉapelitaj literoj havas jenajn aperoftecojn: *ĉ* (5945), *ĝ* (2843), *ĵ* (307), *ŝ* (2523) kaj *ŭ* (120). Sendube tiuj donitaĵoj estas utilaj al amantoj kaj malamantoj de la ĉapelitaj literoj.

Se ni komparas la rezulton pri literofteco en tiu ĉi libro kun aliaj statistikoj, ekzemple tiu de Haszpra (MS), kiu resumas statistikojn kaj precize priskribas sian analizon pri literofteco en Esperanto, ni trovos grandan diferencon. La du aŭtoroj ne uzas la saman tekstaron, sed mi dubas ke la tekstara tipo povas tiel grande influi la rezultojn. Gledhill klarigas la diferencon jene: “Mia kalkulo dependas de la unuaj literoj de ĉiu vorto en trionono de la (tiam) tekstaro. Ĝi reprezentas tre simple la proporcion de la alfabeto okupita en la alfabeto listo. Tial mi diras, ke temas pri ‘sample-based’ kaj diras (rapide) en la unua libro, ke tia kalkulo ne inkluzivas la uzadon de ofte mezaj kaj finaj literoj (ekzemple *j* kaj *ĵ*). Tia ofteco tamen utilis por indiki uzadon en tekstoj, krom la ofteco havebla laŭ vortara listo (kun multaj malofte uzitaj vortoj).” (Retletero 2000 02 07.) Tial oni turnu sin al Haszpra (MS) por pli fidela statistiko.

En la dua eldono la aŭtoro analizas la konsonantkombinojn (*consonant clusters*), konkludante: “Although Esperanto is often said to sound like Italian, the range of consonant clusters we have set out above and the many compound words we do not have the space to list here give the language a more Slavic quality” (p. 34).

Lexicon estas nove aldonita parto en la dua eldono. Konsiderante la gravecon de la plej ofte uzataj 100 kaj 1 000 vortoj en ajna lingvo (Crystal 1995:139), la aŭtoro analizas la lingvajn fontojn de la du vortgrupoj. Jen la rezulto: latin(id)a (70%),

nur esperanta (12%), germana (10%), kompromise hindeŭropa (5%), greka (< 2%), baltoslava (< 1%). Evidente, leksike Esperanto estas latinida lingvo. La konkludo iom similas al tiu de Janton (1989) kun kvanta diferenco, kies kaŭzon la aŭtoro tre detale klarigas. Atentindas ke la vortoj de Esperanto mem (ĉefe tabelvortoj) havas altan proporcion en la baza vortstoko de la lingvo.

La aŭtoro opinias ke Esperanto estas tipologie *a posteriori*-sistemo kun kelkaj *a priori*-traĵtoj – alidirite: “Esperanto is usually classed as a naturalistic scheme. There are however a small number of schematic features.” (Dua eldono, p. 38.) Konstraste al tiu eldiro, interlingvistoj ofte konsideras skemismon/naturalismon kiel subdividon nur de la aposterioraj lingvoj. Ekzemple, Esperanto kaj Interlingua estas ambaŭ aposterioraj, sed Esperanto estas pli skemisma ol Interlingua. La aŭtoro ĝuste difinas la du nociojn, sed laŭ mi mise uzas la terminojn. Esperanto ne estas nur planlingvo; ĝi estas ankaŭ viva homara lingvo. Tiel ĝi ankaŭ povas esti klasita laŭ la kriterioj kiuj estas uzataj por etnolingvoj. La aŭtoro atentigas tion; li diras: “In terms of traditional language typology, Esperanto is perhaps best described as an artificial creole, lexically derived from a combination of the main Western European languages but with morpho-syntactic structures that have been systematically generalized” (p. 20). Tie ĉi la aŭtoro starigas similecon tipologian inter Esperanto kaj kreolaj lingvoj. La konkludo estas iom nova kompare kun tiu de la jam klasikaj de Wells kaj Piron, kiuj ankaŭ estas cititaj en la libro. La simileco inter kreola lingvo kaj planlingvo (Esperanto) estis antaŭe traktata de Philippe (1991b) kaj Mühlhäusler (1992). Atentindas ke la aŭtoro uzas pli multajn paĝojn en la dua eldono por pli profunde diskuti la rilaton inter planlingvo (Esperanto) kaj kreolaj lingvoj. Tio fortigas lian vidpunkton pri la temo. Kiam la aŭtoro emfazas la similecon inter la du lingvotipoj, li ankaŭ objektive listigas la ĉefajn diferencojn (dua eldono, p. 42–44). Interese estas legi kiel la aŭtoro resumas la sociiĝan proceduron de Esperanto: “The relationship between Esperanto and Creoles is therefore more abstract: the transformation of Pidgins into Creoles may be reflected in the development of Esperanto from a schematic design to a relatively widely-used language” (dua eldono, p. 42). Indas studi detale ĉu la sociiĝo de planlingvo similas al la kreoliĝo de piĝino. La starigo de la temo estas signifa. Miaopinie ĉi tiu diskuto estas pli profunda kaj sistema ol antaŭaj artikoloj legitaj de mi. Resume, ni povas vidi la opinion pri klasado de la aŭtoro el tri ĉapitretaj titoloj: *Esperanto as a planned language*; *Esperanto as an agglutinating Romance language*; *Esperanto as a Creole*. La plej lastan titolon ni iam vidis en Dasgupta (1997:152).

Laŭ la aŭtoro la morfologio de Esperanto enhavas tri ĉefajn facetojn: lek-sika, funkcia kaj gramatika. Teorie oni povas kombini senlimajn morfemojn en unu vorto. En la korpuso kvar-morfema vorto tamen reprezentas la tipan limon, ekzemple *poŝt'ofic'ej'o* (p. 21). El unu specimeno de 1 460 substantivoj estas 66 kvar-morfemaj kaj 254 tri-morfemaj kunmetvortoj; la ceteraj ĉiuj estas du-morfemaj kun *o*-finaĵo. En la dua eldono pli multaj paĝoj estas dediĉitaj al la temo *Derivational Morphology*, kiu vere jam multe estas diskutata ekde R. de Saussure, Kalocsay al Schubert kaj Kiselman. La aŭtoro citas nemalmulte el antaŭaj studoj de aliaj aŭtoroj pri la temo, sed ne tiun de Kiselman (1988), kiun estus miaopinie inde citi. En la parto 2.2 la aŭtoro starigas la sekvajn demandojn: “Is the language really as consistent as is claimed by its supporters? Are some parts of Zamenhof’s designs underused? To

what extent do exceptions or innovations impinge upon the rest of the system?” (p. 23). Por elmontri la ŝanĝon de la lingvo en tiu direkto la aŭtoro komparas la nunan komputile faritan rezulton kun antaŭa, mane farita konkordanco (Wackrill 1907). Estas konate ke adjektivo ofte povas esti esprimata kiel aktiva verbo; pri tio la statistiko indikas ke la plej altfrekvencaj adjektivoj semantike esprimas la abstraktajn statojn pri “potential, necessity or quantity”, kiel *fieras*, *fidelas*, *kapablas*, *necesas*, *sufiĉas*. La analizo estas utila al la komprenigo de la verbigo de adjektivo.

Kvankam oni ekuzas formojn kiel *-intas*, *-antas*, *-ontas* kaj *-itas*, *-atas*, *-otas*, la korpuso montras ke la tradicia formo *esti* + participo (aktiva aŭ pasiva) ankoraŭ estas uzata pli ofte. La statistikaj donitaĵoj donas la sekvan ordon por 7648 pasivaj participoj: *-ita* 72,3%, *-ata* 26,9% kaj *-ota* 0,8%.

La afiksaro estas produktiva elemento en Esperanto. Per la korpuso oni povas trovi la uzoftecon kaj stabilecon de la oficialaj afiksoj. Ĉu novaj afiksoj aperas? Ekzemple: nemalmultaj malŝatas la uzadon de prefikso *mal-*. Tamen ĝi ankoraŭ estas la plej multe uzata prefikso (3 116). Ĝia ofteco estas multe pli granda ol la dua plej ofta, *dis-* (120). El la tekstaro ankaŭ eltiriĝas kelkaj neoficialaj prefiksoj: *ĉef-*, *ĉiu-*, *tiu-*. Ili povas esti konsiderataj kiel pseudoprefiksoj; kvankam en la tekstaro ili funkcias multfoje prefikse, ili iuflanke ne estas tute similaj al tradiciaj prefiksoj. Atentindas ke la nombro de novaj sufiksoj estas multe malpli granda ol iliaj prefiksaj gefratoj pli aĝaj. Se kompari la rezultojn kun tiuj de Dietze (1989) kaj Tišljar (1982) pri afiksa distribuo, ili montriĝas similaj.

La tabelvortoj estas grupo da vortoj *a priori*: ili konsistigas altgrade artefaritan elementon en la artefarita lingvo. Tamen, laŭ la statistiko la tabelvortoj jam fariĝis nedisigebla integra parto de la lingva sistemo de Esperanto. La fakto indikas ke en homara lingvo oni povas enmeti artefaritajn elementojn, kiuj povas bone integriĝi en la lingva kerno. Tio estas signifa ankaŭ por la lingva planado de etnaj lingvoj. La plej ofte uzataj tabelvortoj estas: *kiu*, *tiu*, *tio*, *ĉiu*.

Laŭ la analizo de la aŭtoro en la tria ĉapitro, *Syntax*, Esperanto ne povas esti simple klasita el sintaksa vidpunkto en iu lingvotipo de la jam ekzistantaj etnolingvaj sistemoj, kvankam la sintaksa strukturo de Esperanto estas influata de ĝiaj uzantoj parolantaj diversajn etnolingvojn. Jen du ĉefkaŭzoj: 1. “a tolerant stylistic consensus was consciously manufactured within the community itself”; 2. “the streamlining effect of certain universal principles may serve to generalize any conventions that were established” (p. 50). Tie ĉi la aŭtoro denove mencias la similecon inter Esperanto kaj kreolaj lingvoj.

Laŭ la teorio de lingva universaleco la vortordo estas unu el la plej gravaj kriterioj por klasigi lingvon tipologie. Ĉu Esperanto estas lingvo kun libera vortordo, kiel dirite de multaj? La libro donas al ni kvantan respondon. En statistikita specimeno de 1045 okazaĵoj la vortorda distribuo estas: SVO 67,5%, OSV 24,7%, SOV 4,9%, OVS 2,6%, VOS 0,3%, VSO 0,1%. La donitaĵoj indikas ke la ordo SVO estas multe pli ofta ol la aliaj. Statistike Esperanto apartenas al la lingvotipo SVO; tiu ordo estas la nemarkita vortordo. Tamen, pere de sintaksa markilo, se necese, oni povas esprimi sin en aliaj vortordoj. Tial eble estas pli taŭge nomi Esperanton fleksie vortorda lingvo ol lingvo kun “libera” vortordo.

La aŭtoro uzas la nocion kaj metodon de Halliday (1985) por detale analizi la propozician strukturon, substantivan vortgrupon, verban vortgrupon kaj prepozician

vortgrupon. La analizo estas sistema kaj scienca. Tiuflanke la korpuso klarigas iujn interesajn fenomenojn, ekzemple: artikoluzado; ĉu ekzistas vortoj kiuj povas funkcii kiel la neekzistanta nedifina artikolo?; ĉu adjektivo estu metita antaŭ aŭ malantaŭ substantivo?

Frazeologio estas la ĉeftemo de la lasta ĉapitro; simile al etnolingvoj la studo de tiu temo verŝajne estas subevoluinta ankaŭ en Esperanto. La recenzata verko proksimiĝas al la demandaro de tri flankoj: *Lexical paradigms*, *Idiom structure* kaj *Cultural reference*. Ĉar *Collocation* estas unu el la gravaj partoj de korpusa lingvistiko, ni povas kompreni kial la aŭtoro elspezas kelkajn paĝojn por la temo. Estas interese kiam ni vidas la rezulton analizitan el la korpuso pri “neologismo” kaj “kunmetaĵo”, t.e. “naturalismo” kaj “skemismo” en vortkreado. La aŭtoro unue eltiras kelkajn “neologismo/kunmetaĵo”-parojn el la artikolo *La evoluo de nia poezia lingvo* (Kalocsay 1963); poste li serĉas kaj listigas la oftecojn de la vortoj en la korpuso. Refoje ni vidas atentindan statistikon: en la ĝenerala grupo la neologismoj estas pli preferataj ol kunmetaĵoj, sed en la alia grupo, kun celo forigi prefikson *mal-*, la kunmetaĵoj uzantaj *mal-* pli multe preferatas! Pri tio la aŭtoro konkludas ke “Esperanto appears to fully exploit both systems: morphological derivation is widespread but does not preclude neologisms while some forms of morphological derivation happen to be more fundamental than others” (p. 75). Ŝajnas al mi ke ankoraŭ daŭras la lukto inter skemismo kaj naturalismo; tamen tio estas normala por ĉiuj uzataj lingvoj. La lingvo evoluis/as/os laŭ siaj leĝoj.

Kiel kroma produkto la aŭtoro donas en la apendicoj vortoftecan liston de la unuaj 100 vortoj, distribuon de vortformoj (substantivo, verbo, adjektivo, ...) kaj vortoftecan komparon inter la revuo *Soveta Esperantisto* kaj la “ĝenerala Esperanto”. Tiuj donitaĵoj ne rekte rilatas al la gramatiko, sed ankaŭ estas utilaj por kompreni la tutan aspekton de Esperanto. Mi komparis la rezulton kun Dietze (1989) kaj Tiŝljar (1982): la statistiko estas baze simila.

Kiel kutime, en la libro ankaŭ ekzistas kelkaj mispresaĵoj kaj malzorgaĵoj, kvankam la dua eldono jam plejparte forĵetis ilin. Bedaŭrinde ankoraŭ kelkaj restas, ekzemple: Chaux-le-fonds (korektite: La Chaux-de-Fonds); strikte dirite René de Saussure eble ne devas esti vidata kiel lingvisto (dua eldono, p. 4); Large kaj Eco ne estas esperantistoj (dua eldono, p. 7). Cetere, ke en la apendicoj pri vortofteco ekzistas kelkaj strangaĵoj, ekzemple: *Ô, C, L, Ŭ, Í*. Ni ne povas trovi indeksojn, kiu certe estus utila, precipe en la pli ampleksa dua eldono.

Resume, la libro science, moderne kaj precize analizas kaj priskribas la strukturon de Esperanto. En 150-paĝa libro la aŭtoro evidente ne povas detale trakti ĉiujn gramatikajn demandojn de la lingvo. Tamen ĉiuj gravaj kaj bazaj trajtoj estas konsiderataj. Pere de statistikaj donitaĵoj ni nun havas pli klaran kaj kvantan komprenon pri kelkaj longe debatataj punktoj. Ĝi estas leginda por ĉiu kiu serioze uzas kaj studas Esperanton. Mi kredas ke ne ekzistas io simila pri Esperanto tiel taŭge uzebla por informi lingvistojn. Tamen ĝi utilas ne nur por lingvistoj, sed ankaŭ por esperantoparolantoj.

Referencoj

- Blanke, D.
1985 *Internationale Plansprachen: Eine Einführung*. Berlino: Akademie-Verlag.
- Boulton, M.
1960 *Zamenhof, Creator of Esperanto*. Londono: Routledge and Kegan Paul.
- Crystal, David.
1995 *The Cambridge Encyclopedia of Language* [Traduko en la ĉinan]. Pekino: Social Science Press of China.
- Dasgupta, P.
1997 Toward a dialogue between the sociolinguistic science and Esperanto culture. En: H. Tonkin, *Esperanto, Interlinguistics and Planned Languages*. Lanham, Maryland: University Press of America, pp. 141–171.
- Dietze, J.
1989 *Frequenzwörterbuch Esperanto-Deutsch: Die meistgebrauchten Wurzeln der Esperanto-Literatursprache* (Wissenschaftliche Beiträge F96). Halle (Saale): Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg.
- Duličenko, A. D.
1990. *Meždunarodnye vspomogatel'nye jazyki*. Tallinn: Valgus.
1997 Esperanto: A unique model for general linguistics. En: H. Tonkin, *Esperanto, Interlinguistics and Planned Languages*. Lanham, Maryland: University Press of America, pp. 67–69.
- Hagège, Claude
1985 *L'homme de paroles*. Parizo: Fayard.
- Halliday, M. A.
1985 *An introduction to functional grammar*. Londono: Edward Arnold.
- Haszpra Ottó
MS *Literofteco en Esperantaj tekstoj*. Manuskripto, 13 pp. Publikigota en: Fiedler, Sabine; Liu Haitao (Red.): *Studoj pri interlingvistiko. Festlibro omaĝe al la 60-jariĝo de Detlev Blanke. Studien zur Interlingvistik. Festschrift für Detlev Blanke zum 60. Geburtstag*. Dobřichovice (Prague): Kava-Pech 2001.
- Janton, P.
1989 *L'espéranto*. (Tria eldono.) Parizo: Presses Universitaires de France.
- Kalocsay, K.
1963 *Lingvo Stilo Formo*. Budapeŝto: Librejo Pirato. (Unua eldono 1931.)
- Kalocsay, K., & Waringhien, G.
1985 *Plena analiza gramatiko de Esperanto*. Pekino: CHEL.
- Kiselman, C. O.
1988 La problemo de duarangaj derivaĵoj en Esperanto. En: *Akademiaj studoj 1987* (red. Rüdiger Eichholz). Bailieboro: Esperanto Press, pp. 65–75.
- Lins, U.
1988 *La danĝera lingvo*. Gerlingen: Bleicher.
- Liu Haitao
1997 Jiyu gonglihua fangfa de yujiyuanxue tansuo [Interlinguistic studies based on axiomatic principles]. En: *Waiguoyu [Foreign Languages]* **6**, pp. 25–30.
- Lo Jacomo, François
1981 *Liberté ou autorité dans l'évolution de l'espéranto*. Pisa: Edistudio.

Mühlhäusler, P.

- 1992 Shared properties of pidgins and artificial languages. En: Tom Dutton; Malcolm Ross; Darrell Tryon, *The language game: papers in memory of Donald C. Laycock*. Canberra: Pacific Linguistics (C-110), pp. 283–290.

Philippe, B.

- 1991a *Sprachwandel bei einer Plansprache am Beispiel des Esperanto*. Konstanz: Hartung-Gorre.
1991b *Kreolsprache und Plansprache*. Vieno: IEM.

Saussure, F. de

- 1916 *Cours de linguistique générale*. Parizo: Payot.

Sinclair, John McH.

- 1991 *Corpus, Concordance, Collocation*. Oksfordo: Oxford University Press.

Szerdahelyi, I.

- 1976 *Jes, Esperanto estas lingvo. Respondo al Spang-Hanssen*. La Chaux-de-Fonds: KCE.

Tišljar, Z.

- 1982 Pri la morfemfrekencaro en la parolata Internacia Lingvo. *Grundlagenstudien aus Kybernetik und Geisteswissenschaft* **23** (1), 40–47.

Wackrill, A. E.

- 1907 *Konkordanco de Ekzercaro*. Parizo: Hachette.

Wells, J. C.

- 1989 *Lingvistikaj Aspektoj de Esperanto*. (Dua eldono.) Roterdamo: UEA/CED.

Liu Haitao estas altgrada inĝeniero pri informadiko kaj esploras pri interlingvistiko kaj komputila lingvistiko. Liaj ĉefaj esplorinteresoj inkludas la bazan demandaron de interlingvistiko kaj ĝiajn rilatojn kun aliaj branĉoj de lingvistiko kaj aliaj sciencoj.

Adreso de la aŭtoro: Jisuanji Zhan, Qinghai Lü Chang, Xining, Qinghai, CN-810108, Ĉinio

Retadreso: htliu@iname.com

URL: <http://htliu.163.net>

Ricevita 1999 07 28. Akceptita 1999 09 07. Aldono ricevita 2000 02 14. Reviziita versio ricevita 2000 06 19